

MAKALELERİN TÜRKÇE HÜLÂSALARI

MEDENİYETİN OBJEKTİF BİR ALÂMETİ

Gaston Bouthoul

Medeniyetlerin tasnifi ile filozoflar, tarihçiler, sosyologlar meşgul oluyor; fakat bu konuda sübjektif görüşler çoktur: Meselâ ulvî saadet veya ahlâkî tereddidi, ilim ve teknikte ilerleme gibi. Bunların yerine objektif ve ilmi bir ölçü bulmak lâzımdır. Bize öyle geliyorki bu ölçü hayatın ortalama uzunluğunda bulunabilir. Her medeniyet - vakta - bir değerler levhasına dayanır. Medeniyetimizin değerler levhasında en başta ilim ve teknik gelmektedir. Fakat ilmin ilerlemesiyle siyasi ve ahlâkî kararsızlık arasında âdeta tezad vardır; ve bu nisbetsizlik gittikçe artmaktadır. Şimdi ileri sürdüğümüz **kriter**' i sarıhlestirelim: 1) Hayatın uzaması, en küçük yaş-takilerde dahil, çocuk ölümlerinin azalmasını içine alıyor. 2) Bu uzamanın tıbbî ve biyolojik bilgi bakımından mânasını da işaret etmelidir. 3) Kıtık, harp gibi içtımâi muvazenesizliklerden ileri gelen bütün hâdiselerde ölüm istatistiklerini arttırmaktadır. Denebilir ki son üç asır zarfında muvazenenin yalnız devrî muazzam kanallarla temin edilebildiği Avrupada içtımâi, siyasi, demokratik teşkilât bozuktur. İstatistikçiye göre bu kanalların bahanelerinin ehemmiyeti yoktur: Görünüşü yalnızca ölüm istatistiklerinin çoğalmasındır.

4) Bütün diğer müesseseler ergeç ölüm **indice** leri üzerine tesir ederler: Gerek inzibat yokluğundan ve haydutluktan, gerekse iktidarın ellerinde tutanların keyfi hareketinden ileri gelsin, fertlerin emniyetsizliği ölümleri arttırmaktadır. Kölelik, cebri çalıştırma ve yeis uyandıran bütün müesseseler için de mesele aynıdır. Antillerde yapılan bir istatistik kölede ölüm nisbetinin hür adamlara nazaran beş misli olduğunu göstermişti. Bütün cemiyetlerde ölümleri yükselten tahrip edici müesseseler vardır. Bunlar medeniyetlere göre değişir. Bu esaslara göre hayat müddetinin uzaması ölçüsü medeniyet için objektif bir ölçü olabilir. Bundan başka ölçüler ileri sürüldüğü olmuştur: Meselâ Aug. Comte'in zihniyetler tekâmülü ölçüsü gibi. Fakat anket usuliyile umumî efkâr testleri tatbik edildikçe bu alâmetin her yerde kullanılmıyacağı görülüyor. Birde iktisadî ölçü vardır. 19 uncu asır sonunda Fransada bir çok içtımâi anketler refah derecesini ölçmek için et istihlâkîni araştırdılar. Fakat yeni sağlık bilgisi esaslarına göre bu istihlâk tarzı değişmiştir. Kumaşlar ve gıda maddelerinin istihlâkinde de iklim ve âdetler türlü türlü rol oy-

nar. İstihsal alâmetleri için de mesele aynıdır. Bir memleket pek çok istihsal ettiği halde, pek acımacak bir vaziyette olabilir. İktisadî alâmetler, milletlerin teknik kabiliyetlerine ve bünyelerine ait çok dikkate değer bilgiler vermekle beraber, hakikaten insanî bir medeniyet bakımından ele alındıkları zaman çok münakaşa götürür bir durumdadırlar. Medeniyet bakımından, ancak en çok miktarda insanın ihtiyaçlarını tatmin ettikleri nisbette, alâkayı çekebilirler. Hayatın ortalama uzunluğu ise, yalnız kemmi faktörlerin neticesi değildir. Beşerî faaliyetlerin mecmuunun tesiri altındadır. Her medeniyetin ulaşmaya muvaffak olduğu ahenk ve muvazeneyi gösterir. Cemiyetler yaş ve cinslerin farklaşması, siyasî - dinî ve iktisadî mertebelenme, iş bölümü bakımından mütecanis değildirler. Bütün bunları ifade edebilecek en umumî kriter de bizce - yine hayatın ortalama uzunluğudur.

Nihayet sosyolojinin bir de cemiyete kaideler teklif eden normatif bir rolü vardır. Bu bakımdan da hayatın uzunluğu bir kriter olabilir.

İÇTİMAİ ADAM VE CEMİYETTEN UZAK ADAM

Corrado Gini

İçtimaî adamla cemiyete intibak etmemiş adamın zıddığı, bu ikinci kategoriye giren insanların sosyoloji için mühim bir tetkik mevzuu teşkil etmesine kâfidir. Hayvanlar tarafından büyütülmüş çocuklar misali farkı geçmektedir. Romulus gibi efsanevî vak'aları bir tarafa bırakalım. Ayrıca bu cinstir. Hakikî vak'alar vardır. Bunlar da çocuklar heceli ses çıkaramıyorlardı; hayvan sesini taklit ediyorlardı. Duyuları da insanlardan fazla geliyordu. Cinsiyetleri pek az gelişmekte idi. Bunlar kendilerini besleyen hayvanlar gibi kıllı değillerdi. Aynı zamanda bunlarla ci-varlarındaki hayvanlar arasında karşılıklı bir sempati mevcuttu. Acaba hayvanlar bu çocukları neden besliyorlar? Bunun sebebi çocuğu emziren hayvanların yaşının insan yaşından çok kısa olmasıdır. Çocuğun analığı ölünce, çocuk ötekiler tarafından besleniyor. Bu izah, bu cinsten efsanevî vak'alar tarafından da teyid edilmektedir.

Cemiyetten uzak insanların ikinci tipi terkedilmiş veya yuvasından kaçmış, fakat bulununcaya kadar yaşayabilmiş olan çocuklardır. Bunlardan da yirmi kadarını biliyoruz. Bunlarda da heceli ses çıkarma kabiliyeti teşekkül edemiyor. Bunlar konuşamadıkları cihetle, belki de ahmak veya dilsiz oldukları için terkedilmişlerdir zannı uyanır. Fakat yaşayabildiklerine kadar zihin seviyelerinin o kadar aşağı olmadığı görülür. Bu nevi çocuklar yeniden terbiye edilmek, hayvanlar tarafından büyütülen çocuklarda olduğundan çok daha kolaydır.

Cemiyetten uzak insanların üçüncü tipi, vahşet, ihmal, yahut intikam duygusuyle

inzivada bırakılmış çocuklardır. Bu çocuklardan bazıları Amerikan sosyologları tarafından tetkik edilmiştir. Bunların en iyi tanılan misali 19uncu asır başındaki Kaspar Hauser'dir. Hauser, Bade tahtının meşru varisi idi. Bu yüzden suikaste uğramış, 17 yaşına kadar dar bir hendek gibi hapisanede yalnız bırakılmıştı. Sonradan cemiyete pek güçlkle intibak edebildi.

Cemiyetten ayrı kalmış insanların davranışına ait vak'alar gerek biyolojik, gerek sosyolojik mühim neticeler telkin etmektedir.

1 — Kabul ediliyor ki insanların karakterleri verasetten ve muhitten gelmektedir. Yapılan müşahedelere göre, insan nev'ine mahsus diye kabul edilen melekelerin inkişafı ancak müsait içtimaî muhite bağlıdır. Bu muhit olmadan, yalnız melekeler inkişaf etmemekle kalmaz; aynı zamanda istikbalde inkişafı baltalanır. Bu suretle verasetin rolünün en aza indiğini görüyoruz.

2 — Tam gelişme yaşında insan ailesinden "ayrılmış" çocukların tetkiki, insan ırkına mahsus, varisi olduğu umumiyetle kabul edilen vasıflardan çoğunun hakikatte böyle olmadığını isbat etmiştir. Dil, bedenın şakulî duruşu, yüzme kabiliyeti, üstün bir varlığa iman ve umumiyetle din duygusu bu suretle irsî olduğu kabul edilen vasıflardan idi. Bütün bunlar "dissocié" insanda, inkişafının durduğu cemiyetsiz zamanda teşekkül edemiyor. Eğer bunlardan biri "dissocié" insanda teşekküle başlarsa, derhâl bunun bir icat mahsulü olduğuna hükmetmek lâzımgelirdi. 3 — İnziva halinde, bu vaziyetteki çocuğun bir çok fizik kabiliyetleri de ya nadir bir inkişaf kazanıyor, yahut tamamen kayboluyor. 4 — Bütün bunlar vahşi insanların inziva halinde ve bazı hayvanların refakatinde nasıl yaşayabildiklerini izah eder. 5 — Cemiyetsiz insanların kendilerini büyüten hayvanlara bağlanmaları ve onları tercih etmeleri çok dikkate şayandır. 6 — Dissocié çocukların müşahedesi sosyolojinin yeni bir dalına kapı açmaktadır.

DEĞERLERİN DOLAŞIMI

H. Z. ÜLKEN

Seçtiğimiz mevzu psikoloji kadar sosyolojiyi de, yani bütün insan ilmini ilgilendirir. Mesele bir bakımdan felsefi, başka bir bakımdan ilmîdir. İkincisinden hareket ediyoruz. Fakat onun temellerini birincisinde arıyoruz. Meselenin psikolojik manzarasını sosyolojik manzarasına tercih etmeye ve ötekini bir tarafa atmaya imkân yoktur. Her insan ilminde değer deyince bir veya bir çok insan tarafından muayyen bir tarzda takdir edilen şeyi anlıyoruz. Değerlerin doğuşunda fert ve cemiyet aynı realitenin iki manzarası olarak görünüyorlar. Eflâtun son dialogue'lerinde her şe-

yin aslında mixte bir mahiyeti olduğunu söylüyordu: Orada ayn, gayr, bir ve çok birleşirler. Sürekli süreksizden ayırlamazlar. Bunlar zihin tarafından sonradan ayrılmaktadır. Cemiyet ve fert ayrılığı da aynı karakteri taşıyor. Kıymetler beşerî varlığı aşan objektiflikleriyle üzerimizde bir baskı yaparlar. Fakat aynı zamanda şahıslar tarafından yaratılmışlardır. Yaratılmış olmak, ve tazyik yapmak, deruni ve harici olmak, aşkın ve içkin olmak değerlerin zıd ve tamamlayıcı vasıflarıdır. Baskı yaparlar: Zira bizi mekânda ve zamanda kuşatırlar. Yaratılmışlardır: Zira biz ve başkasının karşılıklı münasebetlerinde durmadan yenileşirler, müttemadî yaradış halindedirler: Ağır veya hızlı, kendiliğinden veya temelli halde bulunurlar. Bundan dolayı onları hem içten dışa, hem dıştan içe doğru tetkik etmek lâzımgelir.

İnsanın aynı zamanda hem yaratıcı hem mukallit, hem hâkim hem tâbi olmasına sebep olan, Eflatun'un tâbiriyle onun dyadique karakteridir. Tabii ve beşerî şartların tesiri altında, insan daima sürekli dolaşım halinde bulunan diğerlerin mihveridir.

Dolaşım şahsî ve yaradıcı değerlerden gayri şahsî değerlere, onlardan tekrar şahsî değerlere doğru bir circuit resmeder. Bu circuit de - ne bugün ne tarihte - sabit bir başlangıç bulamayız. Bunun için genetik nazariyeler sosyolojide ve diğer beşerî ilimlerde başarısızlığa mahkûmdur. Değerlerde mühim olan tedricî farklaşma değil, zımnî (implicite) den aşikâre (explicite) ve tekrar aşikârdan zımnîye, geçişidir. Bunu izah için farzedelim ki değerler kavsi donmuş bir sistem olsun. O zaman biz bir değerler ehramı önündeyiz: Zirvede fikrî ve bedîî değerler vardır ki teknikte birleşirler. İki de yaratıcı ve şahsidirler. Aşağıda ahlâkî ve dinî değerler itikatlar ve kanaatler halinde yayılır. Üçüncü kademede norm halinde objektifleşmiş değerleri, yani a) hukukî normları, b) lisan normlarını, c) iktisadî normları buluruz. Nihayet ehramın en altında normlar ve kanaatlerin birikmesinden ve klişeleşmesinden hasıl olan tortular halinde örf ve âdetler bulunur. Şimdi bu kavsi yine harekete getirelim. O zaman ehramı tekrar yukarıya doğru şahsî değerleri bulmak üzere harekete geçen bir değerler dolaşımı olacaktır. Yukarı kademeye doğru bakarken şahsî değerlere doğru bir tekâmül olduğu intibahını alırız. Aşağıdan yukarıya bakınca değerlerin baskı yaptığını, yukarıdan aşağı doğru bakarken taklit edilmiş olduğunu görürüz. Birincisi Durkheim'in, ikincisi Tarde'nin görüşlerine tekabül eder. Fakat bu görüşlerden sıyrılınca değerler sistemini hareketli ve dinamik olarak kavramak mümkün olur. İctimaî hâdiseler fertten doğarlar, aynı zamanda ferde karşıdırlar. Bunun için onlar iki zıd tezin mevzuu olmuşlardır. Zira insan hayvanın aksine olarak kendi kendine mukavemet eden varlıktır. Bu vasıf onu kendini kendi dışında tamamlamak için cehtler yapmaya sevkeder. Tâbi olacağı kendi dünyasını yaratır. Fakat değerlerin dolaşımı mukadder olarak kapalı bir circuit değildir. Zira insanî varlıklarda bir tekâmül vardır. Ancak bu tekâmül auto - formation vasıfiyle tabii tekâmülden ayrılır. İnsanın "tarihi" bir varlık olması onun tekâmülünün tabiattan ayrılmasına sebep olur.

İNTİHARLAR HAKKINDA PSİKOLOJİK ARAŞTIRMA

Nezahat Özel Tanç

Bu araştırma mevzuu intiharın psikolojik bakımdan tahlili ve yorumlanmasıdır. Bu tahlile girişmeden evvel yirmi sene içinde (1927 - 1946) İstanbulda resmî makamlar tarafından kaydedilen intihar ve intihara teşebbüs hâdiseleri gözönünde tutulmuş, ve travayın birinci kısmında intihar hâdiselerinin hangi faktörlere (cinsiyet, yaş, medenî hal, mevsimler...) göre artıp azaldığı tetkik edilmiştir. İkinci kısımda intiharın muhtelif mekteplere nazaran tefsiri gözden geçirilmiş ve nihayet psikanalitik bakımdan izahı denenmiştir. Üçüncü kısımda ise statistik hesaplar sonunda bulunan muhtelif neticelerin bu psikolojik izah ne dereceye kadar uygun olduğu tetkik edilmiştir.

Birinci kısım : İstanbul'da yirmi sene içinde (1927 - 1946) resmî makamlar tarafından kaydedilen intihar ve intihara teşebbüs hâdiseleri üzerinde statistik araştırmalar neticesinde, intiharların cinsiyet, yaş, medenî hal, mevsimler, harp ve intihar için kullanılan vasıtalar ile olan münasebetleri tetkik edilmiştir. Muhtelif tablolarda (Fransızca metinde) görüldüğü üzere varılan neticeler şöyledir :

İntihar ve cinsiyet : İntihara teşebbüs hâdiseleri, ölümle neticelenen intiharlara nisbetle her iki cinsiyette de daha yüksek bir frekans gösterir. Kadın ve erkek nisbetine gelince, intihara teşebbüs frekansı kadınlarda, hakikî intihar frekansı ise erkeklerde daha yüksektir. Zaten diğer memleketler statistikleriyle de karşılaştırılınca, hemen her yerde intihar nisbetinin erkeklerde üstün olduğu görülür.

İntihar ve yaş : Kadın ve erkek nüfus nisbeti muhtelif yaş gruplarına ayrıldıktan sonra intihar nisbeti hesaplanınca şu neticeye varılır: Kadınlarda intihara teşebbüs adetlerinin en yüksek olduğu yaş 10 - 20 arasına, erkeklerde ise 10 - 20 ve 20 - 30 arasına isabet eder. Ölümle biten intihar vak'alarında ise en yüksek frekans yaşlılık sınırlarında (70 - 80, 80) görülür. Diğer memleketlerin statistikleri de intihar nisbetinin yaşla arttığını gösterir.

İntihar ve medenî hal : Umumî olarak İstanbul için yapılan statistikler evli kimselerdeki intihar nisbetinin yalnız yaşayan (bekâr veya dul) kimselere nazaran daha yüksek olduğunu gösterir. Diğer memleketlerde ise yalnız yaşayanlarda evlilerden daha çok intihara rastlanmaktadır.

İntihar ve harp : Türkiye son dünya harbine fiilen iştirak etmemiş olmakla beraber, hudutlarının Balkan memleketlerine olan yakınlığı dolayısıyla, harp tehlikesini yakından duymuştur. Bu yüzden harpten sonraki seneyi intiharların frekansa bakımından mukayese etmek faydalı görülmüştür. Neticede, harp senelerinde gerek kadınlar-

da, gerek erkeklerde intihara teşebbüs hâdiseleri frekasında bir düşme kaydedilir. Diğer memleketlerde yapılan araştırmalarda birinci cihan harbi senelerinde intihar frekanslarında bariz bir azalma göstermektedir.

İntihar ve mevsimler : İntihar adetlerinde ilkbahar ve yaz mevsimlerinde bir artma görülür.

İntihar ve intihar için kullanılan vasıtalar : 1920 - 1946 seneleri için elde edilen cevaplara göre, kadınlar için en revaçta vasıtanın tentürdiot, erkekler için bıçak olduğu görülmüştür. Hakikî intihar içinse kendini asmak gerek kadın, gerek erkek için en başta gelen usuldür. Diğer memleketlerde de kendini asmak en başta gelen usuldür.

Türkiyede yirmi sene içindeki umumî intihar tablosu: Bize intihar frekanslarının en yüksek olduğu senelerin Türk inkilâbını takibeden 1927 - 1928 seneleri, bir de ekonomik krize tekabül eden 1931 seneleri olduğunu gösterir.

İkinci kısım : Mesele, herhangi bir cemiyetteki insanlar arasından bazılarının hayattan istiyerek çekildikleridir. Bu isteyerek ölüme atılanların adedi üzerinde cinsiyet, yaş ve muhtelif sosyal şartların muayyen tesirleri olduğu sosyologlar ve psikologlar tarafından tsbit edilmiştir. Bu faktörlerin intihar hâdiselerinin artması veya azalması üzerindeki tesiri ne olursa olsun ve bu tesir nasıl tefsir edilirse edilsin - çünkü bunu herkes kendi zaviyesine göre yapar - asıl problem olan şey : **İnsanlardan bazılarının hayatlarını - bu isteyerek son verme işini niçin ve nasıl yaptıklarıdır.**

Sosyologları ve psikologları daima meşgul etmiş olan bu mesele, intiharın sebebini ferdin dışında (sosyologlar), veya içinde (psikologlar) arayanlara nazaran iki zaviyeden görülebilir. Bütün canlılarda müşterek olan yaşama sevkî tabiisine aykırı olan bu ölüm arzusunu ve ölüme gidişi en yakından izah etmek yolunu aydınlatan psikanalitik nazariyeler ve Freud'dür denebilir. İntiharın psişik zeminini teşkil eden angoisse - şiddetli endişe korku halini ve muhtelif psişik tabakalar arasındaki mücadele fikri üzerindeki ipuçlarının üzerinde işleterek intiharı izaha çalışmak mümkündür. Bu kısımda yapılan şey, Freud'ün şahsiyet yapısına, psişik tabakalar hakkındaki fikirlerini derleyerek intiharı psikanalitik zaviyeden tefsire çalışmaktır. Freud'ün 1920 den sonraki kanaatlerine göre, psişenin muhtelif tabakaları arasındaki (içben, ben, üstben) muvazene ferdin psişik muvazenesini sağlar. Uzviyetin ihtiyaçlarını, insiyakları ifade eden içben ile sosyal baskıyı ve mükellefiyetleri temsil eden üstben arasındaki muvazene ve ahengi temin etme işi ben'e düşer. Fakat bu muvazene her zaman kolay ve tam olmaz. İşte conflit - ruhi mücadele denen hal bu muvazenenin bozulmasıdır. Bu muvazene bolluğu muhtelif derecelerde olur ve neticede ferdin kendi kendini cezalandırmasına ve Freud'ün ölüm insiyakları ismini verdiği tahrip insiyaklarının derece derece ferdin kendine çevrilmesiyle neticelenebilir. Böylece ferdin psişik muvazenesi dediğimiz hal bir taraftan psişenin muhtelif tabakaları arasındaki muvazenesine dayanır. Bu tahrip insiyaklarının çift kutuplu oluşu ve böylece hem ferdin

kendine hem de dışına çevrilmiş olması, ferdin bu muvazenenin bozulması halinde tahrip insiyaklarını kendine veya başkalarına çevirmesini izah eder.

Freud ün angoisse - korku teorisi ele alınrsa görülür ki, iç ve dış tehlikeler karşı sında duyulan korku neticesinde insan ya kaçma ya saldırma reaksiyonları gösterir. Saldırma insiyakı veya ilcası diğer ilcalar gibi çift kutupludur. Hem dış dünyaya, hem de insanın kendine çevrilebilir. Freud'e göre kendini koruma insiyakının bir koreleti olan tahrip temayülleri de dış dünyaya ve ferdin kendine çevrilmiş olabilir, işte intihar kendini tahrip etme temayüllerinin ve insanın kendi şahsına karşı çevrilmiş olan saldırma insiyakının bir ifadesidir. Psikik şahsiyetteki muvazenenin bozulmasıyla bir mücadele meydana gelir ki bu mücadele sonunda saldırma insiyakı ferdin kendine çevrilip üstbenin emriyle ferdin kendini cezalandırabilir, ve böylece muhtelif derece ve şekilleriyle intihar dedüğümüz hâdise meydana gelir. Kısaca kendi kendini tahrip demek olan intihar hâdisesi, sosyal mükellefiyet ve baskıyı temsil eden üstben tabakasının saldırma ilcasını ferdin kendine çevirmesinden doğar.

Üçüncü kısım : Birinci kısımda elde edilen statistik neticelerini problem teşkil eden bir çok noktalarını: muayyen faktörlere göre intihar adetlerinin âdeta bir kanun dahilinde artması veya azalmasını, psikanalitik nazariyelerden aldığımız fikirlere dayanarak bulunan izah tarzıyla karşılaştırılmıştır. İntihar saldırma insiyakının ferdin kendine çevrilmesi halinde, psikik içben - ben - üstben tabakaları arasındaki muvazene bozukluğu ve aralarında doğan mücadele neticesinde olduğuna göre, bu mücadelenin en çetin olduğu vaziyetleri, daha doğrusu içben ve üstben tabakalarının hangi şartlarda şiddet ve taşkınlık gösterdiğini tesbit etmek ve müsbet vakıalarla karşılaştırmak gerekir. Psişenin en alt tabakasını teşkil eden aynı zamanda uzviyete en yakından bağlı olan içben, bir taraftan cinsiyet - yaş, iklim - gibi doğrudan doğruya uzviyete tesir eden şartlara, bağlıdır. Şu halde içben tabakasının şiddet kazanması için muhtevaşı olan cinsiyet, saldırma insiyakının yaş, mevsimler, iklim gibi tesirlerle artması, yahut ta üstben tabakasının muhtevasının sosyal baskı ve mükellefiyetlerle fazla yüklü olması lâzımdır. İntiharların her iki cinsiyette farklı bir frekans göstermesi, muhtelif yaşlarda intihar frekansının artması, muayyen mevsimlerde intihar adedinin artması ve yine çeşitli dinlerin, aile durumunu harplerin ekonomik krizlerin intihar üzerindeki tesiri, psikik tabakaların ferdlerde ve bu şartlarda gösterdiği şiddet ve değişikliklerle izah olunabilir.

Şu halde netice olarak denebilir ki: İnsana has bir hâdise olan ve yaşama sevgi tabiisine aykırı addedilen intihar, psikik tabakalarda geçen bir iç hâdisedir derken yaşama günü sevgi tabisinin mürekkep sentetik bir kuvvet olduğunu unutmamak lâzımdır. İçindeki kuvvetlerin nisbeti bozulunca yaşama sevgitabiisi ferdin kendine çevrilmiş saldırma insiyakının yanında çok zayıf kalır ve insan ölüm arzusunu yaşama sevgitabiisi kadar iştihakla şiddetle ister ve tahakkuk ettirebilir.